

УДК 378:005–051

DOI: 10.15587/2313-8416.2016.60477

ІГРОВІ ФОРМИ НАВЧАННЯ В ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

© Т. І. Бурлаєнко

Ми представляємо оптимальну програму використання гри у підготовці менеджерів освіти, яка віддзеркалює процес формування економічної компетентності у майбутніх менеджерів освіти, використовуючи навчальні ігри, у яких майбутні фахівці набувають досвіду спілкування, активної співпраці, вміння виступати стисло й конструктивно, оцінювати себе та інших, зрозуміти інших

Ключові слова: менеджер освіти, економічна компетентність, навчальна гра, розвиток, навчання, формування, навички

In the article was elucidated the topical problem of using game in training managers of education that represent the process of forming economical competence in future managers of education using learning games that help the future specialists to gain experience of communication, active cooperation, the skill of condense and constructive speaking, assessing themselves and others, understanding others. This article deals with the problem of formation of economic competency of the future managers using game forms of education. In the work was realized an analysis of literary sources and on its base was presented the author's interpretation of the notions "manager of education", "economic competence of the manager of education", "formation of economic competence of the future manager of education"; there was elaborated complex of abilities, skills and qualities that form economic competence of the future manager of education; there was defined the content of game technologies that is necessary for forming economic competence of the manager of education.

There was revealed the meaning of game forms of learning in the formation of economic competence of the future managers of education. In the article was presented an algorithm of using game in training the managers of education that represents the process of formation of professional skills in the future managers of education using learning games

Keywords: manager of education, economic competence, learning game, development, learning, formation, skills

1. Вступ

Швидкий розвиток науки, техніки і виробництва, що відбувається нині в усьому світі й Україні зокрема, потребують якісного піднесення професійного та інтелектуального потенціалу майбутніх фахівців. Управління навчальними закладами у сучасних ринкових умовах потребує інноваційних підходів, що зумовлює посилену увагу до економічної підготовки майбутніх менеджерів освіти.

Формування менеджера освіти нового типу – ініціативного, підприємливого, мислячого – можливе лише за умови наближення навчання у вищому навчальному закладі до реальної професійної діяльності. Адже становлення менеджера освіти визначається не лише глибокими знаннями основ наук, а й постійним удосконаленням його професійних умінь і навичок.

У традиційному розумінні навчання – це процес мислення, що передбачає розумову діяльність викладача з передачі знань і видів діяльності та пізнавальну діяльність студентів. Одним із головних стимулів та умов навчання викладачем і активністю студентів у навчанні є мотивація. Вона може бути зумовлена цілями навчання студентів та методами, прийомами і формами навчання, які використовуватиме викладач.

Залежно від рівня професійної підготовки викладача, його вибору форм і методів навчання, формується рівень і стиль мислення студентів. Одним із найважливіших принципів навчання є принцип поєднання

різних методів та прийомів навчання. Професійна майстерність викладача і полягатиме в тому, щоб вибрати оптимальне поєднання методів, форм та засобів навчання, які забезпечать активну пізнавальну діяльність студентів. Так, знання можна отримати на лекції або семінарі, а засвоєння способів діяльності – на практичних заняттях. А ось методи мислення, досвід творчого підходу, соціального спілкування – тільки на практиці чи в умовах ігрового моделювання.

2. Постановка проблеми

Модернізація вітчизняної освіти висуває нові вимоги до професійної педагогічної діяльності. Серед цих вимог особливе місце займають технології, які використовують педагоги на різних етапах освітнього процесу, активізуючи позицію тих, хто навчається стимулюючи їх інтерес до навчання. Одним із перспективних шляхів, особливо при формуванні економічної компетентності майбутніх менеджерів освіти, на нашу думку, є впровадження у навчальний процес ігрових форм навчання.

В цьому контексті метою статті є презентація оптимального використання ігрових форм навчання при формуванні економічної компетентності майбутніх менеджерів освіти та впровадження його в навчальний процес у вищих навчальних закладах.

3. Літературний огляд

Одним із перспективних шляхів формування економічної компетентності майбутніх менеджерів є впро-

вадження у навчальний процес методів активного навчання. Проаналізувавши наукові праці Ю. Арутюнова [1], О. Захарової [2], Г. Ковальчук [3], І. Лернера [4], Ю. Мальваного [5], В. Трайнева [6], І. Трайнева [6], О. Шпака [7] та практики навчання майбутніх менеджерів освіти можна стверджувати, що головною ознакою активності методу є висока розумова діяльність студентів, яка визначається: швидкістю і логікою мислення, тривалою продуктивною роботою у заданому режимі, самостійним прийняттям рішення, взаємодією студентів і викладача за допомогою прямих і зворотних зв'язків тощо.

На основі вивчення наукових положень менеджменту, історії його розвитку та появи нових функцій у менеджерів освіти виокремлюються нові вимоги до їх підготовки у вітчизняній системі освіти. Якість і ефективність підготовки майбутніх менеджерів освіти як конкурентоздатних фахівців, значною мірою залежить від змісту й форм навчального процесу, впровадження новітніх технологій навчання, переорієнтації професійної освіти з предметного навчання на навчання практичного вирішення проблем, спрямованих на підвищення рівня економічної компетентності, як основи ефективних дій в умовах ринкової економіки. Сьогодні *менеджер освіти* розглядається як професійно підготовлений фахівець, який отримав відповідну підготовку, керує педагогічним колективом, забезпечує конкурентоспроможність закладу освіти, володіє відповідними знаннями й уміннями, креативними й організаторськими здібностями лідера, особистісними якостями, які забезпечують ефективне здійснення ним управлінських функцій [8]; *економічна компетентність майбутнього менеджера освіти* – як здатність результативно здійснювати управлінську діяльність на основі ґрунтовних економічних знань, умінь, навичок і особистісних якостей для ефективного розвитку освітньої організації (установи) в умовах ринкової конкуренції [9]. Аналіз основних літературних джерел в контексті визначеної проблеми дав змогу визначити, що *формування економічної компетентності майбутніх менеджерів освіти*, як складової професійної компетентності – це багатоетапний, динамічний процес цілеспрямованої підготовки керівника освітнього закладу, який інтегрує в собі ціннісно-мотиваційний; змістовно-процесуальний; рефлексійно-корекційний етапи, результатом якого є синтез економічних знань, практичних умінь управління навчальним закладом в швидкозмінних ринкових умовах для забезпечення конкурентоздатності освіти [10].

4. Гра у підготовці майбутніх менеджерів освіти

Не дивлячись на різноманіття ігрових форм, організовуючи та проводячи кожен з них, необхідно дотримуватися таких вимог:

- цілісність імітації професійної сфери: гра повинна мати загальний сюжет або головну тему. Тема задає основу діяльності, структура і процес якої підлягає ігровій імітації;
- спрямованість на самоорганізацію: учасники потрапляють у конкретні ігрові ситуації, кожен з

яких має свою точку зору. Вони можуть мати різні концептуальні та світоглядні уявлення, соціальні установки. Для того, щоб зорганізувати їх дії в єдину комунікативну діяльність необхідно виявити шляхи дій учасників, спрямувати їх рефлексію й аналіз на колективну самоорганізацію, результативні взаємовідносини;

– проблемність навчання: цілі професійного і соціального навчання будуть досягнуті, якщо майбутні менеджери освіти оволодіють різними способами вирішення проблем, як у професійній діяльності, так і в сфері соціальної взаємодії. Саме завдяки ігровим формам навчання здійснюється формування альтернативних способів вирішення проблем у процесі активного пошуку;

– методологічне забезпечення: в умовах такої інтенсивності і багатофункціональності ігрової взаємодії виникають ситуації, в яких самі учасники не володіють необхідними для вирішення задач способами роботи, мислення і діяльності. Для подібних випадків передбачається спеціальна служба методологічного забезпечення, яка спрямовує діяльність учасників на активний пошук і творчу розробку способів прийняття рішення;

– психологічне забезпечення: ігрові форми супроводжуються різними ситуаціями, вплив яких необхідно обов'язково враховувати під час усієї гри. Для цього в іграх передбачається комплекс досліджень, які мають здійснюватися психологічною службою та з метою підтримки позитивного психологічного клімату в учасників гри;

– технічне забезпечення: для підсилення значимості ігрової діяльності та досягнення реальних результатів виникає потреба у використанні технічних засобів.

Вивчаючи економічні дисципліни за допомогою ігрових форм навчання, майбутні менеджери освіти зможуть краще зрозуміти процеси, які відбуваються в управлінні навчальним закладом, підвищити свою компетентність шляхом вивчення, побудові припущень та їх обговорення в рамках реальних подій. Завдяки цьому розвиваються навички логічного мислення, здійснюється пошук відповідної інформації, аналіз і оцінка фактів і розробка альтернатив, необхідних для вирішення проблем і прийняття рішень. У результаті майбутні менеджери освіти набувають досвіду аналізу ситуації, вирішення проблем і прийняття рішень.

У грі під час обговорення або дискусії з колегами відпрацьовуються навички і вміння ефективної міжособової і групової комунікації. Це відбувається у процесі вирішення проблем і підтримки членів групи. Завдяки грі у майбутніх менеджерів освіти формується одна із провідних якостей – брати на себе відповідальність за прийняте рішення.

Ігрові форми навчання дозволяють майбутнім менеджерам освіти оволодіти комплексом умінь і навичок та якостей, із яких складається економічна компетентність:

- виявляти якості лідера, необхідні у спілкуванні з підлеглими;
- орієнтуватися у конфліктних ситуаціях і правильно їх вирішувати;

– отримувати і опрацювати необхідну інформацію, оцінювати, порівнювати, доповнювати і застосовувати її;

– приймати рішення у невизначених, нестандартних ситуаціях;

– розпоряджатися своїм часом, розподіляти роботу між підлеглими, створювати умови для вільної творчості, давати необхідні повноваження, оперативно приймати організаційні управлінські рішення;

– проявляти ділові якості управлінця, підприємця, ставити перспективні цілі, використовувати сприятливі можливості, своєчасно міняти, реорганізовувати організаційні структури підприємства, організації, фірми тощо;

– критично оцінювати наслідки своїх рішень, учитися на власних помилках;

– приймати критику на свою адресу, стійко витримувати всі стресові ситуації при управлінні.

Ігрові форми навчальних занять дозволяють інтегрувати знання з багатьох навчальних дисциплін і застосувати їх на практиці. Завдяки цьому студенти починають розуміти, що проблеми, з якими на практиці зіштовхується менеджер освіти, не є унікальними для однієї організації, а тому мають змогу розвивати в себе більш професійний підхід до управління навчальним закладом.

Використовуючи ігрові форми навчальних занять викладачу необхідно не тільки знати, але й володіти методикою їх проведення. Сьогодні існує досить велика кількість готових методичних розробок навчальних ігор. Однак якщо їх розглянути, то можна переконатися, що більшість із них нагадує інструкції з управління виробництвом, будівництвом об'єкта або розподілом ресурсів, а не методику проведення заняття. Тому викладачу, як керівнику гри, необхідно розробити власну методику проведення ігрової форми навчального заняття.

Ігрові форми навчання – це не просто включення проблемних ситуацій у процес навчання, а, насамперед, спільна творча праця викладача і студентів. У процесі гри важливо не просто розглянути статистичний матеріал і сформулювати проблему, а усвідомити мету гри, пробудити інтерес до неї, дати відчуття студентам складності проблеми й практичну цінність її вирішення. Починає свою діяльність викладач з підготовки методичної розробки гри.

Розробляючи навчальну гру процес навчання треба подати як цілісну систему, кінцевою метою якої є вирішення принципів завдань навчання:

– Яким має бути майбутній менеджер освіти у грі?

– Які знання він повинен отримати?

– Яких умінь і навичок він повинен здобути?

– Які якості майбутній менеджер освіти повинен розвинути?

Тобто, мова йде про формування економічної компетентності майбутніх менеджерів освіти, як мета навчання.

Використання або розробка тих чи інших ігрових форм навчання, передбачає наявність таких основних етапів:

1. Підготовча частина (розробка сюжету і правил гри).

2. Вступна частина (мета і завдання ігрового заняття).

3. Проведення власне гри (постановка проблемних завдань, процес гри).

4. Аналіз результатів гри.

5. Підведення підсумків гри.

Навчальні ігри можна будувати по-різному: або кожен гравець перед грою отримує точні інструкції, або лише приблизний перелік того, що йому доведеться зробити. Залежно від виду навчальних ігор, розробляється опис плану проведення гри. До нього, як правило, мають увійти такі обов'язкові елементи:

– мета і завдання гри;

– галузь застосування гри, на кого її розраховано;

– об'єкт імітації та його перетворення, яке досягається в результаті гри;

– комплект ролей та функцій гравців;

– суть проблемної (конфліктної) ситуації;

– правила й умови гри, її документальне забезпечення;

– система ігрових оцінок.

Створення ігрових форм навчання – надто складний, трудомісткий і коштовний процес. Адаптація гри – справа простіша і дешевша, але вона потребує від викладача великої педагогічної майстерності, творчого підходу і справжнього професіоналізму. Для цього він повинен створити методичну розробку навчальної гри.

Методична розробка повинна складатися із двох частин: перша – рекомендації власне для викладача, щодо налаштування і проведення гри, а друга – власне для студентів, як безпосередніх учасників гри.

Підготовка до гри здійснюється заздалегідь, ще під час лекційних і семінарських занять та консультацій викладача. Під час підготовчого етапу гри викладач навчає студентів працювати з дидактичними матеріалами, які будуть складати основу інструкцій гри. При цьому активність студентів на таких заняттях є високою, оскільки вони розуміють, що їм потрібно буде виконувати завдання за допомогою інструктивних матеріалів.

Підготовка та проведення гри вимагає від викладача не тільки професійних знань дисципліни, але й педагогічного такту, умінь і навичок. Найбільш складною частиною гри є її проведення, як «самодостатньої» системи, так, щоб управління викладача грою не було помітно, а гра відбувалась ніби «сама собою». Адже головна роль викладача бути і режисером, і актором, і кваліфікованим помічником студентів.

Для викладача важливо побудувати гру у вигляді проблемного навчання, щоб майбутні менеджери освіти самостійно здобували знання, знаходили рішення у дискусії. Саме тому ігрову інформацію слід подавати за принципом: необхідна інформація; додаткова інформація; інформація на вимогу.

Викладач повинен мати декілька варіантів розв'язання проблемної ситуації. Та показати студен-

там ці варіанти викладач може після проведення гри. Тільки після того, як учасники гри доклали максимальних зусиль для вирішення проблемної ситуації, викладач може дати еталонне рішення. Мистецтво викладача саме і полягає в тому, щоб дати цю інформацію у відповідний момент, у відповідній формі і відповідним виконавцям. Тільки тоді буде ефективно виконана умова проблемності навчання і максимально використані здібності майбутніх менеджерів освіти. Завдання викладача – в умовах конкретної проблемної ситуації показати алгоритм вибору правильного рішення. Під час гри студенти повинні відчувати, потребу у знаннях не тільки дисципліни, з якої проводиться гра, але й суміжних.

Майбутні менеджери освіти, як правило, опираючись на досвід, створюють власну імпровізовану модель, а викладач має свою. Комбінування цих моделей також дає відчуття нового, відчуття гри. Адже, у процесі гри не можна абсолютно все передбачити та прорахувати. Якщо ж гру формалізувати, то не буде імпровізації, пізнання нового, не буде творчості.

Важливим завданням для викладача є вибір проблемної задачі та визначення рівня її складності. Він визначається структурою і змістом проблеми. Складність пізнавальних задач залежить від системи вихідних даних. Чим більше умов, тим складніша задача. Тому кожна гра вимагає великої кількості основної і допоміжної інформації. Її майбутні менеджери можуть отримувати у вигляді проблемних статей, методичних вказівок, інструкцій або консультації викладача. Можливий варіант і як певного замовлення навчального закладу для вирішення конкретної виробничої ситуації, що виникла у ньому.

На етапі підготовки гри необхідно навчити майбутніх менеджерів освіти аналізувати та правильно використовувати подану інформацію. Для цього важливо розглянути певний алгоритм аналізу та застосування інформації: спочатку з'ясувати сутність поданої інформації, виокремити певні складові, знайти загальну основу для порівняння, з'ясувати структуру рішення, порівняти відповідні факти, знайти внутрішні зв'язки між ними й усвідомити систему залежностей відповідних економічних показників. Відпрацювавши такі вміння майбутні менеджери зможуть більш ефективно і чітко виконувати завдання, які будуть поставлені під час гри.

На етапі розподілу ролей викладачу необхідно знати індивідуальні особливості кожного студента. Розподіл ролей у грі є дуже важливим методичним та організуючим моментом. Найкраще здійснити такий розподіл за 10–12 днів до початку гри, враховуючи, що студент засвоює свою роль поступово: спочатку це лише поверхнєве сприймання, потім більш глибоке вивчення сутності ролі, і нарешті, «входження» у роль. Завдяки цьому відбувається перебудова інтересів і намірів, яка свідчить, що майбутні менеджери освіти не «грають роль», а вважають її виконання своєю професійною й особистою справою.

У процесі підготовки до гри викладачу необхідно звернути увагу і на визначення складу груп, врахувати її побажання щодо розподілу ролей. Варто враховувати реальні можливості студентів з погляду їхньої загальної підготовки, знання викладачем неформальних лідерів групи з тим, аби «призначити» їх на ключові «посади». Викладачу необхідно знати, що авторитарне керівництво грою призводить до апатії та пасивності студентів, інколи навіть до ігнорування роботи. Він повинен бути уважним до таких моментів і тактично змінювати ситуацію у групі, щоб забезпечити активну участь кожного в навчальній грі. Для уникнення конфліктів можна міняти ролі, вводити якісь додаткові стимулюючі моменти тощо. За недосконалою керівництва групова праця може відбуватися стихійно і призвести навіть до таких негативних наслідків, як досягнення успіху окремими членами групи за рахунок інших, приховування безвідповідального ставлення окремих осіб до праці, неекономічного, нераціонального витрачання часу тощо.

Проводячи навчальну гру, викладач має дуже уважно стежити за ходом дискусії, яка може виникнути під час гри, щоб діловий конструктивний аналіз не перетворився на демагогію і сварку. Репліки, зауваження чи рекомендації викладача під час гри, а студенти дуже уважні до них, мають бути чіткими й продуманими.

Справжня творча дискусія не виникає сама собою, її потрібно організувати. Досвід показує, що тільки за умов активного пошуку інформації, праці з літературою, обговорення означених проблем знання студента стають міцними і корисними. У цьому полягає сутність ігрового навчання: знання не заради знань, а для розв'язання конкретної виробничої задачі. Таке «пересування» стимулів дуже ефективне і значно збільшує пізнавальну активність майбутніх менеджерів освіти. Для підтримання активності гри, викладач повинен вміти у потрібний момент ставити «провокаційні» запитання, заздалегідь розробляти «спеціальні» помилки, вносити певну «драматизацію» у гру.

Беручи участь у навчальних іграх майбутні менеджери освіти набувають досвіду спілкування, активної співпраці, вміння виступати стисло й конструктивно тощо. Завдяки навчальним іграм студенти долають страх і стрес перед виступом, коректно реагують і відповідають на висловлювання товаришів.

За допомогою колективної співпраці з вирішення проблем, поставлених під час гри, у студентів формуються такі якості, як колективізм, співпраця, здатність оцінювати себе та інших, уміння зрозуміти інших тощо.

Проаналізувавши переваги ігрових форм навчання у формуванні професійних навичок студентів, нами було розроблено алгоритм використання гри, як методики, у підготовці менеджерів освіти, як складової професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти (рис. 1).

Рис. 1. Алгоритм використання гри у підготовці менеджерів освіти

Використовуючи ту, чи іншу ігрову форму навчання, викладач повинен розуміти, що під час гри виникають певні труднощі. Вони, як правило, пов'язані з процесом гри, вибором її учасників та тоді, коли у гру включається занадто багато факторів і студентам просто не вистачає знань. Тоді вивести групу на кваліфіковане стратегічне рішення мусить сам викладач. У процесі гри потрібно домогтися, щоб майбутні менеджери освіти відчували відповідальність за прийняте рішення. Для цього використовуються моральні заохочення: визначення переможців, кращих виконавців ролей, встановлення призов за нестандартність мислення тощо. Викладач мусить переконати студентів, що завжди (і в грі, і в житті) виграють тільки ті, хто працює, доводить справу до кінця, шукає варіанти вирішення проблем, а не створює їх.

Використовуючи ігрові форми навчання, викладач повинен враховувати час і тривалість їх проведення. Якщо гра розрахована на тривалий час, то важливо правильно організувати відпочинок студентів. Іноді необхідно робити це примусово, наказуючи зробити перерву, своєчасно пообідати, зробити гімнастику тощо. Відпочинок має дуже велике значення, оскільки в іншому випадку це може призвести до розумового й емоційного навантаження студентів та зниження ефективності гри.

Одним із важливих етапів проведення гри є її рефлексивний аналіз, який можна здійснити шляхом обговорення, або за допомогою, наприклад, анкети.

Аналізуючи зміст анкет можна отримати гарний матеріал для подальшого вдосконалення методики гри, розуміння психології майбутніх менеджерів

освіти та звернути увагу на умови формування їх економічної компетентності.

На нашу думку, ефективність гри полягає в розумінні майбутніми менеджерами освіти своєї професійної діяльності. Саме це наближає учасника гри до розуміння тези «Гра – це репетиція життя!»

5. Апробація результатів дослідження

Основні положення і результати дослідження використання ігрових форм навчання доповідалися на міжнародних, всеукраїнських, регіональних науково-практичних конференціях. Розроблені сценарії використання ігрових форм навчання при викладанні економічних дисциплін та спецкурс для викладачів впроваджено в навчальний процес Інституту менеджменту та психології Університету менеджменту освіти при НАПН України.

6. Висновки

Ігрові форми навчання дозволяють майбутнім менеджерам оволодіти комплексом умінь і навичок та якостей, із яких складається економічна компетентність: виявляти якості лідера, необхідні у спілкуванні з підлеглими; орієнтуватися у конфліктних ситуаціях і правильно їх вирішувати; отримувати і опрацьовувати необхідну інформацію, оцінювати, порівнювати, доповнювати і засвоювати її; приймати рішення у невизначених, нестандартних ситуаціях; розпоряджатися своїм часом, розподіляти роботу між підлеглими, створювати умови для вільної творчості, давати необхідні повноваження, оперативно приймати організаційні управлінські рішення; проявляти ділові якості управлінця, підприємця, ставити перс-

пективні цілі, використовувати сприятливі можливості, своєчасно міняти, реорганізовувати організаційні структури підприємства, організації, фірми тощо; критично оцінювати наслідки своїх рішень, учитися на власних помилках; приймати критику на свою адресу, стійко витримувати всі стресові ситуації при управлінні.

Ігрові форми навчальних занять дозволяють інтегрувати знання з багатьох навчальних дисциплін і застосувати їх на практиці. Завдяки цьому, студенти починають розуміти, що проблеми, з якими на практиці зіштовхується менеджер освіти, не є унікальними для однієї організації, а тому мають змогу розвинути в себе більш професійний підхід до управління навчальним закладом.

Література

1. Арутюнов, Ю. С. О классификации методов активного обучения [Текст] / Ю. С. Арутюнов, Н. В. Борисова и др. – Применение АМО в учебном процессе. – Рига, 1983. – С. 23–30.
2. Захарова, І. О. Використання активних методів в умовах диференційованого навчання. Вип. 12 [Текст]: наук.-метод. зб. / І. О. Захарова. – Проблеми освіти. – К., 1998. – 213 с.
3. Ковальчук, Г. О. Активізація навчання в економічній освіті [Текст] / Г. О. Ковальчук. – К.: КНЕУ, 1999. – 128 с.
4. Лернер, И. Я. Дидактические основы методов обучения [Текст] / И. Я. Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 186 с.
5. Мальований, Ю. І. Форми навчання в школі [Текст] / Ю. І. Мальований, В. Є. Римаренко, Л. П. Вороніна та ін.; за ред. Ю. І. Мальованого. – К.: Освіта, 1992. – 160 с.
6. Трайнев, В. А. Информационные коммуникационные педагогические технологии [Текст]: уч. пос. / В. А. Трайнев. – 4-е изд. – М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и Ко", 2009. – 280 с.
7. Шпак, О. Т. Вчитель у системі економічного виховання [Текст]: навч.-метод. пос. / О. Т. Шпак, М. М. Баб'як, В. І. Терес, В. В. Приступа, М. В. Костецька. – Дрогобицьк. Дрогобицьк. держ. пед. ун-т ім. І. Франка, 2012. – 398 с.
8. Бурлаєнко, Т. Зміст і структура економічної компетентності майбутніх менеджерів освіти як необхідна вимога часу [Текст] / Т. Бурлаєнко // Теорія та методика управління освітою. – 2011. – № 7. – Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_7/2.pdf

9. Освіта дорослих: енциклопедичний словник [Текст] / за ред. В. Г. Кременя, Ю. В. Ковбасюка; Нац. акад. наук України, нац. акад. держ. упр. при Президентові України та ін. – К.: Основа, 2014. – 496 с.

10. Бурлаєнко, Т. І. Формування економічної компетентності менеджерів освіти як необхідна вимога часу [Текст]: мат. конф. / Т. І. Бурлаєнко. – International Scientific and Practical Congress. – Geneva, 2014. – P. 7–18.

11. Workshop 3. Quality education and competencies for life [Text]. – Background paper: National Institute of Technology (TI), Norway, 2004. – P. 6. – Available at: <http://www.ibe.unesco.org/International/ICE47/English/Organisation/Workshops/Background%20at-3%20ENG.pdf>

References

1. Arutiunov, J. S., Borysowa, N. V. et. al (1983). About classification of methods of hands. Application AMO in an educational process. Riga, 23–30.
2. Zaharowa, I. O. (1998). The Use of active methods in the conditions of the differentiated studies. Issue 12. Problems of education. Kyiv, 213.
3. Kovalchuk, G. O. (1999). Activation of studies in economic formation. Kyiv: KNEU, 128.
4. Lerner, I. Y. (1981). Didactic bases of methods of educating. Moscow: Pedagogics, 186.
5. Malowanyj, J. I., Rymarenko, V. E., Woronina, L. P. et. al; Malowanyj, J. I. (Ed.) (1992). Forms of studies are at school. Kyiv: Education, 160.
6. Trajniev, V. A. (2009). Information communication technology teaching. Moscow: Publishing-trade corporation "Dashkov & Ko", 280.
7. Shpak, O. T., Babiyak, M. M., Teres, V. I., Prystupa, V. V. (2012). Teacher in the system of economic education. Drohobych, 398.
8. Burlayenko, T. (2011). Maintenance and structure of economic competence of future managers of education as a necessary requirement of time. Theory and methodology of management education, 7. Available at: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_7/2.pdf
9. Kremin, V. G., Kovbasyuk, J. V. (Eds.) (2014). Education of adults : is an encyclopaedic dictionary. Kyiv: Basis, 496.
10. Burlayenko, T. (2014). Formuvannja ekonomichnoi' kompetentnosti menezheriv osvity jak neobhidna vymoga chasu. International Scientific and Practical Congress. Geneva, 7–18.
11. Workshop 3. Quality education and competencies for life (2004). Background paper: National Institute of Technology (TI), Norway, 6. Available at: <http://www.ibe.unesco.org/International/ICE47/English/Organisation/Workshops/Background%20at-3%20ENG.pdf>

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Рябова З. В.
Дата надходження рукопису 04.01.2016*

Бурлаєнко Тетяна Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, кафедра економіки та управління персоналом, ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України, вул. Артема, 52-а, м. Київ, Україна, 04053
E-mail: tburlaenko@i.ua